

O B S A H

Anotace	3
Autorský tým	3
Obsah	5
Předmluva	11
ČÁST I.	13
1. Integrovaná teorie člověka se zrakovým postižením a tyflogie jako podpůrný obor tyflorehabilitace	15
1.1 Cílové skupiny komprehenzivní tyflorehabilitace (KTR)	16
1.2 Lidská důstojnost a terminologie referenčního pole člověka se zrakovým postižením	18
1.3 Neurofyziologické základy patologie vidění	21
1.3.1 Dílčí struktury a jejich funkce v procesu vidění	23
1.3.1.1 Ochranné struktury oka	23
1.3.1.2 Funkční struktury oka	25
1.3.1.3 Ontogeneze vidění	32
1.3.2 Poruchy jednotlivých struktur oka	42
1.3.2.1 Poruchy, které ohrožují jednotlivé orgány oka a tím i vidění	42
1.3.2.2 Poruchy pohybů očních (okulomotoriky) binokulárního pohybu	47
1.3.2.3 Poruchy zrakových drah	48
1.3.2.4 Program rehabilitace	50
1.3.2.5 Technické prostředky při rehabilitaci poruchy vidění (zrakové ortézy a protézy)	51
1.4 Vybrané aspekty teoretické a užití tyflopsychologie	54
1.4.1 Úvod	54
1.4.2 Tyflopsychologie, její vymezení a základní charakteristiky	55
1.4.2.1 Vymezení oboru	55
1.4.2.2 Úkoly současné tyflopsychologie	57
1.4.2.3 Aplikovaná tyflopsychologie – konkrétní formy	57
1.4.2.4 Přednosti a závažné problémy současné tyflopsychologie	58
1.4.2.5 Role tyflopsychologa v rehabilitaci	58
1.4.2.6 Psychologické služby pro dospělé OZP v ČR	59
1.4.3 Psychologie vnímání a její význam pro tyflopsychologii	60

1.4.3.1	Senzorické procesy	61
1.4.3.2	Společné vlastnosti smyslové	62
1.4.3.3	Počítky a vjemy	63
1.4.3.4	Zrakové senzorické a percepční procesy	64
1.4.3.4.1	Vidění barev	64
1.4.3.4.2	Percepce	65
1.4.4	Představitivost osob nevidomých od narození ve vztahu k jejich ukotvení v realitě	69
1.4.5	Ztráta zraku v dospělosti a reakce na ni	71
1.4.5.1	Získané postižení jako stresogenní životní událost	72
1.4.5.2	Stádia vyrovnávání se se ztrátou zraku	72
1.4.5.3	Akceptace zrakové ztráty a způsoby adaptace na ni	77
1.4.5.4	Vliv ztráty zraku na osobnost	77
1.4.6	Kvalita života těžce zrakově postižených	79
1.4.6.1	Vývoj pojmu kvalita života	79
1.4.6.2	Zjišťování kvality života	81
1.4.6.3	Příklady metod zjišťování kvality života	82
1.4.6.4	Dotazník kvality života seiqol	82
1.4.6.5	Zrakové postižení a kvalita života	85
1.4.7	Nácvik sociálních dovedností zrakově postižených	89
1.4.7.1	Definiční vymezení	89
1.4.7.2	Problémy, předpoklady, kriteria, zásady a principy pro nácvik sociálních dovedností:	91
1.4.7.3	Konkretizace nácviku sociálních dovedností	92
1.4.8	Závěr	95
1.5	Etiologie a prevence zrakových postižení	95
1.5.1	Etiologie ZP	95
1.5.2	Prevence zrakového poškození, postižení a handicapů	96
1.6	Diskriminace a handicapy osob se ZP	96
1.7	Status, exkluze a inkluze osob se ZP do společnosti	97
ČÁST II.		99
2.	Pojem a charakteristika komprehenzivní tyflorehabilitace (KTR)	101
2.1	Složky KTR	101
2.2	Hlavní struktury a základní rozčlenění systému KTR	103
3.	Základní teoreticko-tyfopedické a tyflorehabilitační postuláty,	

východiska a paradigmata systému KTR	107
3.1 Úvodní poznámky	107
3.2 Humanizace a demokratizace z hlediska principů tyflorehabilitace	108
3.2.1 Princip nezávislosti, rovných šancí a partnerství OZP	109
3.2.2 Princip subsidiarity OZP	110
3.2.3 Princip tolerance, empatie, enkulturace a asertivity OZP	110
3.2.4 Princip integrace (inkluze) a normalizace	110
3.2.5 Princip facilitace – usnadňování a podpory	110
3.3 Paradigma systému tyflorehabilitace	111
3.3.1 Pojem paradigma	111
3.3.2 Antropologické paradigma tyflorehabilitace	111
3.3.3 Pluralita paradigmat tyflorehabilitace	113
3.3.4 Věk člověka se ZP a jeho rehabilitace	113
3.3.4.1 Tradiční tyflorehabilitace a věk OZP	113
3.3.4.2 Tyflorehabilitace a raný i předškolní věk OZP	113
3.3.4.3 Školní věk a tyflorehabilitace	114
3.3.4.4 Mládí ozp a tyflorehabilitace	115
3.3.4.5 Věk dospělosti a tyflorehabilitace	115
3.3.4.6 Stáří a tyflorehabilitace	115
3.3.4.7 Tyflorehabilitace multihandicapovaných	115
4. Vymezení referenčního pole tyflorehabilitace	117
5. Systém a strukturalizace jevů, pojmů, problémů a vztahů tyflorehabilitace	119
5.1 Systém tyflorehabilitace	119
5.2 Potřeby a schopnosti OZP - struktura programů tyflorehabilitace.	121
6. Cílové skupiny tyflorehabilitace	123
7. Situace kvality a kultury života OZP	125
8. Míra náročnosti životních situací ozp a odstupňování programů KTR	127
9. Programy KTR ve složce akceptace vady a asertivity (ava) ZP	129
10. Programy KTR ve složce rozvíjení zrakových funkcí	131
11. Programy výcviku čtení a psaní reliéfně bodového písma (RBP)	133
12. Programy tyflografického výcviku	135
13. Programy základního výcviku práce s počítačem	137
14. Programy využívání audiálních prostředků informace a kompenzace zraku	139

15. Programy využívání haptických prostředků informace (tlaková, tepelná, vibrační percepce) a komunikace	141
16. Programy využívání vizuálních prostředků informace	143
17. Programy funkční gramotnosti (sebeobslužných činností)	145
18. Programy prostorové orientace a samostatného pohybu (POSP)	147
18.1 Průvodcovské služby pro OZP	147
18.2 Jednání ozp bez průvodce a bez pomůcek	147
18.3 Základní techniky chůze s dlouhou holí (DH)	148
18.4 Odvozené techniky chůze s DH	148
18.5 Techniky chůze s krátkou holí	148
18.6 Techniky chůze pomocí vodícího psa	148
18.7 Techniky chůze s pomocí elektronických pomůcek	148
18.8 Techniky orientace OZP	148
18.9 Výcvik v cílené orientaci	149
18.10 PO SP ZP v budovách	150
18.11 Výcvik PO SP ZP v účasti a vystupování na veřejnosti (schůze, shromáždění, konference aj.)	150
18.12 Výcvik OZP v PO SP v extrémních podmínkách	150
18.13 Hygiena a ochrana zdraví při PO SP	150
18.14 Výcvik v estetice a kultuře pohybu u OZP	150
18.15 Sportovně výkonnostní pohyb OZP	151
18.16 Zvláštní a léčebná tělesná výchova z hlediska PO SP ZP	151
18.17 Příprava na soutěže v PO SP ZP	151
18.18 Psychorehabilitační i individuální tyflopédické působení	151
18.19 Diagnostika výkonů v PO SP	151
19. Programy nácviku komunikace OZP	153
20. Programy společensko kulturní prosperity, růstu image a sociálního statusu OZP	155
21. Programy mezisektorové spolupráce, synergie a souhry	157
22. Poznámky ke standardům v KTR	165
ČÁST III.	167
23. Proces tyflorehabilitace a jeho prvky	169
23.1 Proces tyflorehabilitace osob se získaným poškozením vidění	170
23.2 Proces tyflorehabilitace osob s poškozeným zrakem od narození a prolínání tyfloedukace s tyflorehabilitací	171
23.3 Mikroprocesuální jevy v rehabilitaci OZP	172

24. Tyflopédické prostředky reedukace a kompenzace poškoz. vidění	174
24.1 Metodické prostředky tyflorehabilitace	175
24.1.1 Tyfloedukační a tyflorehabilitační techniky	175
24.1.1.1 Vizualizace	175
24.1.1.2 Auditizace	176
24.1.1.3 Haptizace	176
24.1.1.4 Olfaktorizace	176
24.1.1.5 Gustizace	177
24.1.1.6 Kinetizace	177
24.2 Přehled tyflopédických a tyflorehabilitačních technik	179
24.2.1 Techniky kompenzačního typu	179
24.2.2 Techniky reedukačního typu	181
24.3 Tyflopédické a tyflorehabilitační postupy	181
24.4 Tyflopédické a tyflorehabilitační metody	181
24.5 Formy tyflorehabilitačního a tyflopédického působení	183
24.6 Institucionalizace tyflorehabilitace	188
25. Akceptace těžké ztráty zraku	191
26. Reedukace zraku a její výcvik	201
27. Výcvik a využívání audiálních prostředků informace a kompenzace zraku	303
28. Výcvik čtení a psaní reliéfně bodového písma	325
29. Podpis, jeho význam a metodika nácviku u nevidomých	353
30. Tyflografická kultura a metodika jejího výcviku	361
31. Využívání PC zrakově postiženými	365
32. Výcvik ve využívání PC u OZP	385
33. Metodika nácviku sebeobsluhy	419
34. Motorické kompetence osob se zrakovým postižením	479
35. Průvodcovské a asistentské služby pro OZP	567
36. Metodika prostorové orientace a samostatného pohybu – mobility OZP	579
37. Elektronické orientační pomůcky pro prostorovou orientaci a samostatný pohyb osob se zrakovým handicapem	613
ČÁST IV.	625
38. Personální prostředky KTR a teorie tyflorehabilitační profese	627
38.1 Koncepce přípravy tyflorehabilitologů	627

38.2	Profil, vlastnosti a schopnosti tyflorehabilitologa	630
38.3	Tyflorehabilitační profese, profesní dráha a status tyflorehabilitologa	631
38.4	Struktura tyflopédických poznatků a dovedností, její vztah k profesi tyflorehabilitologů	632
38.5	Studijní programy a aprobace tyflopédického a tyflorehabilitačního profilu	633
38.6	Možnosti působení ozp v profesích tyflopédického a tyflorehabilitačního typu	634
ČÁST V.		637
39. Souhrn		639
40. Doslov		641
41. Literatura		643
41.1	Literatura zvukové knihovny k tématu péče o dítě	658
41.2	Literatura v Braillově bodovém písmu	658
41.3	Prameny	659